

Képzelmek a Gonoszról

Norman Mailer: *Várkastély a vadonban*

Norman Mailer leg-
újabb könyve, a *Vár-*

ULPIUS-HÁZ KIADÓ,
2006

a vallások elbizonytala-
nodnak, nem vállalkoznak
általános érvényű konklú-

kastély a vadonban, mely az Ulpius-ház kiadónál jelent meg, Adolf Hitler családjáról, fogantatásáról és linzi gyermekkoráról szól. „Az agg mester” – nem én nevezem így a hajdani botrányhős író, a *Méztelenek és boltak* szerzőjét, hanem a kötet borítója – igencsak gyengécske, elhibázott koncepciójú művet alkotott. A majdnem hatszáz oldalas „Opus Magnum” kiindulópontja nem vitatható, csak a belőle levont következtetés hibás, ami rányomja a bélyegét a regényre.

Kezdjük talán azzal a felismeréssel, ami az utóbbi évtizedekben alakult ki, s immár beépült egyes zsidó és keresztény vallási irányzatok tanításaiba is, vagyis hogy Hitler a gonosz megtestesítője volt, ha ugyan nem maga a Sátán jelent meg a képében. Tekintettel arra, hogy mindaz a gonosztett, amit Hitler személyesen véghezvitt, illetve az ő írásos és szóbeli parancsait követve a beosztottai elkövettek a második világháború alatt, de különösképpen a Szovjetunió megtámadásától a Harmadik Birodalom bukásáig, valóban felfoghatatlan mértékű és példátlan. A Führert el lehet különíteni minden más rossz hírű hadvezértől, hódítótól és tömeggyilkostól, mintegy „ki lehet emelni őt a történelemből”. Ha teológiai szempont szerint közelítünk Hitlerhez, ez azzal a kétségtelen előnnyel jár, hogy legalább részben értelmet nyer a világosság és a sötétség, a jó és a gonosz örök küzdelme. Amennyiben a náci istenített vezére negatív póluson helyezkedik el, áldozatait, illetve elpusztítóját valamiképpen Istennel, és az ő rejtetten megvalósuló tervével lehet összefüggésbe hozni – persze, ezen a ponton

ziók levonására.

Mindazonáltal tény, hogy a katolikus egyházban a hatvanas évektől számos szentté, illetve boldoggá avatás történt, mely a Hitler által generált gyűlölet és pusztítás áldozatait, illetve a velük való azonosulást emelte transzcendens dimenzióba – elég, ha itt az utolsó boldoggá avatott magyar vértanúra, Salkaházi Sárára utalunk.

A mögöttünk hagyott szörnyű évszázadban a Sátánra mindig biztosabban lehetett építeni, mint Istenre. A Gonosz most is jelen van közöttünk, és eddigi legtöményebb megnyilvánulása, Adolf Hitler egyéniségének kialakulása, korai pályafutása érthetően foglalkoztatja a mai közvéleményt is. De lehet-e újat mondani erről a témáról az eddigi kutatások után? És ha igen, hozzátehet-e valamit az író a történészek és pszichológusok eddigi eredményeihez? Úgy érzem, Mailer azért nem boldogult ezzel a valóban nehéz s teljesen még most is megoldatlan problémával, mert rossz irányban indult el, kizárólag és mindenekfelett Adolf családi körülményeiből, fogantatásából, anyjához és apjához való viszonyából próbálta kiolvasni tragikus jövőre utaló jeleket. Mailer sokszor leírja a regényében Sigmund Freud nevét, ami nem véletlen: megközelítésére az ortodox freudizmus nyomja rá a bélyegét, az a felfogás, mely szerint „minden a gyermekkorban, de inkább az anyaméhben dől el”. Ezzel a nézettel, bár nagy tisztelője vagyok a bécsi mesternek, aki éppen akkoriban élte virágkorát Bécsben, amikor az ifjú Adolf Hitler

ugyanott „szocializálódott”, természetesen nem érték egyet. A gyerekkor, a valóban nyomasztó családi örökség csak egy magyarázat arra, miért lett az, aki. Az 1889-ben Brunauban született, majd Linzben iskolába járó Hitler személyisége kialakulása szempontjából az 1908-tól 1914-ig tartó bécsi időszak volt az igazán lényeges, melyről Brigitte Hamann írt nagyszerű, részletesen dokumentált monográfiát *Bécs és Hitler – Egy diktátor tanulóévei* címmel.

Norman Mailer könyvének főhőse valójában nem is Adolf Hitler, hanem Alois Hitler, az 1837-ben született és 1903-ban meghalt császári és királyi vámtisztviselő és harmadik felesége, a nála jóval fiatalabb Klara Pözl, aki 1860-ban született, és 1907-ben halt meg. A regény narrátora egy sátni SS-hírszerző, bizonyos Dietrich, akit a főnöke, Himmler azzal a feladattal bíz meg, hogy derítse fel a Schicklgruber-Hiedler család szövevényes családi viszonyait, és mutassa ki, nem zsidó származású-e, akár a legkisebb mértékben is „a vezér és kancellár”. Tény, hogy az SS végzett titokban kutatást Hitler családfájáról, melyre egy Angliában élő féltestvére zsaroló levele adott okot, mint ahogy az is: bár a családban legenda élt arról, ahogy Hitler egyik dédapja egy Frank nevű grazi zsidó lehetett, ebből egy szó sem igaz, vagyis a Führer „tisztá árja”.

Dietrich, aki valójában magát a Sátánt szolgálja, főördögi rangban, részletesen beszámol arról, hogy alvilági erők már születése pillanatától kiemelten kezelték a kis Adolf cseperedését, sőt, már a fogantatását is, és mindent úgy rendeztek el körülötte, hogy felnövekedvén a világ legnagyobb szörnyetege váljék belőle. Főleg azért fordítottak rá kiemelt figyelmet, mert Adolf vérfertőző nászból született, és az incestus, ahogy ezt a Mailer szócsovének tekinthető Dietrich nyomatékosan hangsúlyozza, különösen kedves a gyakran Maestrónak nevezett Gonoszknak.

Az, hogy Klara Alois természetes leánya lett volna, nem bizonyítható, az viszont tény, ők ketten 1884. október 27-én közö-

sen folyamodtak a linzi püspökhöz, hogy a közöttük fennálló rokon kapcsolat ellenére a katolikus egyház szentesítse a házasságukat. Unokatestvérek voltak, és az ilyen fokú rokonok házassága akkoriban nem ment ritkaságszámba. A Waldfiertel nevű szegény vidéken, ahol a felmenőik éltek, gyakran házasodtak az oldalági rokonok, sőt, féltestvérek is, nem utolsósorban anyagi okokból, no meg azért is, mert a család szigorú felügyelete alatt felnövekvő lányoknak egyszerűen nem volt más lehetőségük, mint hogy háziasszonyok és anyák legyenek. Ez ad magyarázatot arra, hogy Hitler családjában meglehetősen sok volt a fogyatékos (testi, illetve szellemi), és az egyheréjű Hitlernek, akinek a szexuális élete mindennek nevezhető, csak normálisnak nem, állandó félelme volt, hogy ha gyermeke lesz, az csak valami torzszülött lehet.

Hitler felmenőinek igencsak nyomasztó, naturalista részletekben gazdag szexuális élete azonban Norman Mailer leírásában sem válik izgalmassá. Az, hogy a kis Adolf apja, Schicklgrubernek született, majd az utóbb Hitlerré vált Hiedler nevet felvevő Alois korlátolt, hatalmaskodó és öntelt alak volt, többé-kevésbé eddig is tudtuk. Az, hogy a fia lázadt ellene és császárhű nézetei ellen, a legkevésbé sem meglepő, mint ahogy az sem, hogy rajongott az anyjáért, akit apja áldozatának tekintett. A felső-ausztriai gyerekkorral azonban igencsak nehéz összefüggésbe hozni későbbi pályafutását, s ezt maga Norman Mailer is elismeri: „Adolf Hitler abbéli hajlandósága, hogy gázkamrában irtson ki emberi lényeket, ebben az időben, tehát 1900-ban nyilván nem volt még kifejlett vágy. Vagyis ha szót ejtek is olyan távoli időpontokról, mint például 1945, korántsem akarom egyszersmind azt sugalmazni, hogy az akkori események bármiképp közvetlen összefüggésben állnának azzal, ami az Edmund halálát követő hónapok során történt. Minthogy annak idején még mindenben követtem a Maestro útmutatásait, csupáncsak arra törekedtem, hogy lehetőleg fokozzam Adolf már ekkor is

megnyilvánuló előérzetét, hogy egyszer majd a halál isteneit fogja szolgálni, mégpedig igen magas rangban. Ennek köszönhetően belé is fészkelte magát a hit, hogy ő nem olyan véget fog érni, mint mások.”

Mailer, nem tudni miért, kitérőt tesz Oroszországba, leírja a tragikus végű cár, II. Miklós moszkvai koronázását is, majd az ezután következő ünnepségek során bekövetkezett tragédiát a hodinkai mezőn, melynek legalább 1300 (más források szerint 3000) áldozata volt: a megrémült tömeg összetaposta egymást. Ezt azt eseményt szintén összefüggésbe hozza a Sátán mesterkedéseivel, és számos utalást tesz az ekkor még valami vidéki kolostorban nevelkedő Raszputyinra, akit az utókor Hitler mellett szintén hajlamos ördögfigurának tekinteni. Nem derül ki, hogy pontosan ki a célja az oroszországi közjátéknak, és az egész ördögi kommentárnak – ahogy már említettük, Mailer koncepciójával van baj, ugyanis a XX. század sátáni és tragikus figuráinak megjelenítése nem tartalmaz új gondolatokat, szépirodalomnak viszont meglehetősen elnagyolt. Jellemző, hogy a szerző még a könyv címére sem ad kielégítő magyarázatot: csak az epilógusban esik szó arról,

hogyan volt egy Schlossimwald nevű náci koncentrációs tábor, melyet az amerikaiak szabadtítottak fel (*Das Schloss im Wald* – Várkastély a vadonban).

Azt hiszem, hogy a XX. századi diktátorok személyisége elsősorban annyiban fontos a számunkra, amennyiben képesek vagyunk elemezni azt a démonikus hatást, melyet a tömegekre gyakoroltak. Nyilvánvaló, hogy a félművelt, mindenféle tébolyult logikájú korabeli politikai és „ismeretterjesztő” brosrút komolyan vevő és a felszedett eszméket lelkesen népszerűsítő, nagynémet nacionalista Hitler csak az első világháború öldöklésétől elfásult Németországban lehetett az, aki. A császárvárosban találkozott a gonosz eszmékkal, melyeket magába szívott, és amelyek lelkes fogadtatásra találtak, mihelyst kiegészültek a radikális antiszemitizmussal. A zsidógyűlölet, mint vezérlő eszme, 1918 előtt szintén csak többé-kevésbé elfojtva volt jelen a lelkében. Ahhoz, hogy a gonosz szavak visszhangra találjanak, és politikai erővé váljanak, egyaránt szükség van sátáni prófétára és a tanításaira fogékony tömegre.

PELLE JÁNOS

Értékrendek párbeszéde

Tóth-Matolcsi László: *Műhely a lehetetlenséghez – Kapcsolódási pontok*

Bibó István és Ravasz László életművében

ét nagy jelentőségű
gondolkodó érték-

ARGUMENTUM KIADÓ,
2005

dések és válaszok ki-
munkálására van lehető-
ség. Másrészt azonban a

rendjének, szellemisé-
gének összehasonlítása számos lehetőséget,
de legalább ugyanannyi nehézséget, sőt buk-
tatót kínál az elemzők számára. Az összevető
értelmezés egyfelől a vizsgált életművek egé-
szén új aspektusaira képes rámutatni, mivel az
eszmerendszerek egymáshoz való viszonyítá-
sa által a megszokottakhoz képest újszerű kér-

párhuzamokra épülő feldolgozás könnyen ön-
kényessé és felszínessé válhat, ha az interpre-
táció kellő indokoltság híján kapcsolódási
pontok pusztá felsorolására szorítkozik. Rá-
adásul ilyen esetben az értelmező kénytelen
lemondani arról az igényről, hogy a vizsgált
személyekről átfogó és mélyreható elemzést

adjon: e helyett be kell érnie azzal az – egyébként csöppet sem jelentéktelen – eredménynyel, hogy bizonyos részletkérdések tisztázására keríthet sort.

Hasonló módszertani kihívásokkal kellett szembenéznie Tóth-Matolcsi Lászlónak is, amikor *Műhely a lehetetlenséghez* című kötetében a XX. századi magyar történelem két nagyformátumú gondolkodójának, Bibó Istvánnak és Ravasz Lászlónak a munkásságát vetette össze egymással. A megfogalmazott nehézségeken túlmenően számos speciális probléma adódik a két életmű együttes tárgyalásakor. Mint arra a szerző is reflektál könyvének bevezetőjében, nemcsak az nehezítette munkáját, hogy a két vizsgált személy más-más területen és más korszakban volt a magyar közgondolkodás kulcsfigurája, hanem az is, hogy hosszú időn át komolyabb szakmai vizsgálódás tárgyát sem képezhették ezek az életművek (sőt Ravasz esetében egy teljességre koncentráló interpretáció még mai napig várta magára). Mindezek mellett tovább bonyolítja a helyzetet, hogy a rendszerváltást követő politikai-közéleti diskurzus erősen sematizálja a politikai gondolkodók és eszmerendszerek jelenbeli értékelését. Az egyes irányvonalak ugyanis az ideológiájuk szellemi előzményeiként számon tartott szerzőket abszolút mérceként „misztifikálják”, míg a másik tábor hasonló történelmi elődeit a legtöbb esetben igaztalan bírálatral próbálják jelentéktelennek beállítani és lejáratni. E kettős preconcepcióra épülő identifikációs törekvés alól sajnálatos módon a tudományos kutatás sem mindig képes kivonni magát, ami Bibó és Ravasz életművének megítélésekor is komoly csapdahelyzetet jelenthet egy elfogultságoktól tartózkodni igyekvő értelmezés számára. Tóth-Matolcsi oly módon próbálta megoldani ezt a problémát, hogy elemzése nem annyira a két gondolkodó eszméinek értékelésére, hanem sokkal inkább munkásságuk kapcsolódási pontjainak feltárására és leírására koncentrál. Könyvének legfőbb célkitűzését ennek megfelelően a követke-

zőképpen fogalmazza meg: „Vállalkozásom arra irányul, hogy feltárjam és rekonstruáljam mind Bibó István, mind Ravasz László azon előfeltevéseit, amelyek a kereszténységről, a politikáról és a nemzetről alkotott álláspontjaikat alakították és meghatározták, illetve azokat a szellemi gyökereiket, ahol gondolataik azonos problémából és kérdésfelvetésből erednek.” A szerző ezt a maga elé kitűzött feladatot öt nagyobb fejezetben hajtja végre: a Bibó és Ravasz szellemi-életrajzi portréját megrajzoló részt követően négy olyan kapcsolódási pontot vizsgál meg, melyek valamilyen módon mindkét fél gondolkodásának vagy közéleti tevékenységének alakulását meghatározták.

Az említett első fejezet „párhuzamos életrajza” hasonló szempontok alapján vázolja fel a vizsgált személyek életútjának, eszmei formálódásának fontosabb állomásait. Tóth-Matolcsi jó érzékkel nem az életrajzi események pusztá felsorolásával igyekszik megrajzolni Ravasz és Bibó pályaképét, hanem elsősorban arra koncentrál, hogy feltárja mindazokat a szellemi hatásokat, melyek komolyabb befolyást gyakoroltak a két gondolkodó későbbi munkásságára. Ez a biográfiai bevezető azért is tekinthető szerencsésnek a kötet elején, mert a legszükségesebb életrajzi ismeretek tisztázása mellett arra is rávilágít, hogy mi képezhette az életművek összevetésének kapcsolódási pontjait. Furcsa módon ugyanis a Bibó és Ravasz közti családi kapcsolat ellenére nem igazán volt – egy-két esettől eltekintve – olyan nyilvános párbeszéd vagy általuk is reflektált egymásra hatás, amely evidenssé tenné tevékenységük párhuzamos tárgyalását. Tóth-Matolcsi azonban meggyőző érvekkel bizonyítja azt, hogy az általa választott szempontok alkalmat teremthetnek a két életmű afféle utólagos értelmezői nézőpontból kialakított párbeszédének megteremtéséhez.

Első kapcsolódási pontként a szerző Bibó és Ravasz kereszténységképét és ennek kapcsán alkotói munkásságuk teológiai előfeltevéseit teszi vizsgálat tárgyává. Bibó István esetében elsősorban annak feltárására koncentrál, hogy a kereszténység mint eszmeiség,

illetve az azt értelmező teológiai és ideológiai rendszerek milyen módon határozták meg Bibó politikai koncepcióját. Mindennek tisztázása természetesen szélesebb horizontú tekintést kíván a szerző részéről, aminek köszönhetően Tóth-Matolcsi nemcsak Bibó politikaelméleti munkáinak gondolatait összegzi, hanem az azt meghatározó teológiai és kultúrtörténeti jelenségek, irányzatok (pl. az Adolf Harnack-i teológia) fontosabb meglátásait is tisztázza. A másik vizsgált alkotó kapcsán látszólag könnyebb és egyértelműbb a feladata, hiszen Ravasz kereszténységről alkotott felfogása alapvetően határozza meg a református teológus és püspök munkásságát. Szerencsére azonban itt sem pusztán a vizsgált személyiség teológiai gondolkodásának változásait követheti nyomon az olvasó, hiszen lényegre törő, de kellőképpen alapos fejtegetések tárják fel a Ravasz eszmeiségét meghatározó teológiai irányzatok jellemzőit is. Másrészt Ravasz teológiai gondolkodásának alapvető fordulatait Tóth-Matolcsi a korabeli politikai események traumatikus élményeivel (I. világháború, Trianon) hozza összefüggésbe, miszerint ezek a történések is hozzájárultak a krisztusi megváltást középontba állító barthi eszmeiség térnyeréséhez az életműben. Ennek köszönhetően pedig ugyanazon téma kapcsán a két gondolkodónak olyan új vonásokkal gazdagodik a korábbi szakirodalomban körvonalazódott interpretációja, melyek éppen az összevetés metódusából adódnak. Bibó esetében a teológiai perspektíva magyarázza és értelmezi újra a politikai életművet, míg Ravasz esetében épp fordítva, teológiai gondolkodásának megértéséhez jelent új adalékot annak a közéleti események horizontjába emelése. Ebből következően joggal állapítható meg: Tóth-Matolcsi kötete képes eleget tenni annak a már korábban említett szakmai elvárásnak, hogy a párhuzamos vizsgálat révén új meglátásokkal járuljon hozzá a vizsgált életművek értelmezéséhez.

A némileg rövidebb terjedelmű harmadik fejezet hasonló módon igyekszik feltárni a két gondolkodó nemzetfelfogásának és az al-

katdiskurzusban elfoglalt álláspontjaiknak sok tekintetben egymásnak ellentmondó sajátosságait. Bibó munkásságát vizsgálva elsősorban az a gondolkodói magatartás válik hangsúlyossá, amely a szélsőséges megítélések közti választás rossz alternatíváit elutasítva bizonyos realitásigény jegyében próbált állást foglalni a felvetődő kérdések kapcsán. Ennek függvényében válik világossá többek között, hogy miért utasította el a kiegyezés után létrejött államrendszert és azokat a Trianon utáni konzervatív politikai törekvéseket, amelyek a Monarchia rendszerének utólagos igazolására irányultak. Mindez azért is különösen érdekes, mert Ravasz László éppen a Bibó által bírált gondolkodók csoportjához tartozott. Nagyon fontos és megfontolandó azonban Tóth-Matolcsinak az a megjegyzése, hogy Ravasz nemzetfelfogását elsősorban reformátussága felől kell megítélnünk, hiszen a püspök politikai meggyőződése, közéleti nyilatkozatai – bármilyen kérdésről legyen is szó – minden esetben a református egyház korabeli helyzetének, lehetőségeinek figyelembevételével artikulálódtak. Ezért is magyarázza a fejezet Ravasz konzervativizmusát a világháborút követő magyar és európai viszonyok alakulásával: a felekezetét irányító püspök a keresztény alapozottságú politizálást és magát a keresztény egyházat ért megrázkódtatásokat, fenyegetettséget csakis a konzervatív kormányzati rendszer támogatásával látta megvalósíthatónak.

A kötet talán legérdekesebb – és nagy valószínűséggel a legtöbb kérdést is felvető – fejezete a két gondolkodó zsidókérdéssel kapcsolatos nézeteit és magatartását vizsgálja meg. Ravasz László esetében azért is válik ez különösen érdekesítő kérdéssé, mert látszólag nehezen magyarázható, hogy a református püspök miért támogatta a korszakban hozott zsidótörvények egy részét. Tóth-Matolcsi szélsőséges ítéletektől mentes értelmezői magatartását bizonyítja, amikor – követve a korábbi fejezetben foglaltak logikáját – azt hangsúlyozza, hogy Ravaszt ez esetben is az egyháza iránt érzett aggodalma vezette döntésének meghozatalában. Amellett ugyanis,

hogy a kormányzati politika védnökségében látta biztosítottnak egyháza jövőjét, az első zsidótörvény támogatásával az erőszakosabb fellépéseknek is elejét kívánta venni, ami azonban a későbbi történések tükrében téves elgondolásnak bizonyult (amire egyébként maga Ravasz is reflektált a világháborút követően). A kötet szerzője maga is alátámasztja azt a – némileg Bibótól eredeztethető – gondolatot, hogy a barthi teológia meglátásaiból építkező program, mely a társadalmi problémákat a bűnbocsánatra és a megtérésre hívó érvrendszerrel kívánta megoldani, csak a református felekezet problémáit volt képes orvosolni, a zsidókérdéssel kapcsolatosan azonban a korabeli viszonyok közepette nem tudott igazán alternatívát vagy megoldást kínálni. Bibó István zsidósággal kapcsolatos meglátásait két szakaszra osztja a kötet szerzője (nagyjából Bibó saját önértelmezésére alapozva): a korai, népi ihletettséggű antiszemitizmussal jellemezhető időszakra, illetve a történelmi események és személyes élményei nyomán bekövetkező filozemita fordulatát követő korszakára. Természetesen a fejezet az utóbbi szellemi teljesítményére koncentrálni elsősorban, amit a *Zsidókérdés Magyarországon 1944 után* legfontosabb gondolatainak ismeretetésével és rendszerezésével hajt végre. Az írás elemzése során különösen hangsúlyossá válik, hogy Bibó műve nemcsak a kérdéssel foglalkozó hazai, hanem az európai elemzések sorában is az egyik legszínvonalasabb alkotás mind a mai napig. Témájából és a probléma összetettségéből adódóan talán nem véletlen, hogy a kötet egészében épp ez a fejezet az, amelyik a legtöbb értelmező, értékelő megjegyzést tartalmazza, ami azonban kifejezetten előnyére válik a fejtegetéseknek. Csupán egyetlen kifogás említhető az itt foglaltakkal kapcsolatosan, nevezetesen az a hiány, hogy a szerző nem tisztázza pontosan, milyen értelemben használja az antiszemitizmus fogalmát. Természetesen nem várható el, hogy a terminus rendkívül szerteágazó jelentéslehetőségeit részletesen körüljárja, azonban a fogalom értelmezésének a köznapi használatban és a szakirodalomban tapasztalható sokszínű-

sége (és sok tekintetben zűrzavara) miatt talán érdemes lett volna világosabbá tenni, hogy mit is ért rajta pontosan.

A kötet utolsó, terjedelmét tekintve a leg-
rövidebb fejezete már nem elméleti jellegű kérdések kapcsán keres szellemi kapcsolatot a két gondolkodó között, hanem egy konkrét történelmi szituációban, az 1956-os forradalomban játszott szerepük alapján. Talán ez az a pont, ahol a legtöbb analógia fedezhető fel Bibó és Ravasz közéleti szerepvállalását és az eseményekre reflektáló elgondolásaikat tekintve. Ebből kifolyólag 1956-os tevékenységük feldolgozásában is hasonló szempontok érvényesülnek: a korszakhoz kötődő szövegek (cikkek, fogalmazványok, prédikációk) összegzése mellett a felvállalt tisztségekkel járó közéleti feladatok, lehetőségek számbavételére koncentrálni Tóth-Matolcsi elemzése. Nem véletlen, hogy a fejezet végkövetkeztetése is a két gondolkodó nézeteinek hasonlóságát emeli ki, miszerint mind Bibó, mind Ravasz a forradalom eredményeinek és erkölcsi tisztaságának a megőrzésére törekedtek, anélkül azonban, hogy a régi rendszer visszatérését kívánták volna.

Az említett kapcsolódási pontok feltárásában és elemzésében mindenképpen elismerésre méltó a higgadt, elfogultságoktól mentes értékítéleten túlmenően az a tiszta, világos logikájú gondolatvezetés és kötetépítkezés, amely a könyv egészét áthatja. Az egyes fejezetek külön-külön egységekben tárgyalják a Bibóval és Ravasszal kapcsolatos megállapításokat, amelyet minden esetben egy rövid összegzés zár le. Ez az összefoglalás egyrészt újra hangsúlyozza és kiemeli a fejezet lényegesebb megállapításait, ami azért nem felesleges ismétlés, mert a legtöbb esetben a szerző ezen a ponton tesz összehasonlításokat az életművek között, másrészt az ismertetéseken túlmenően értékelő és értelmező megjegyzések is itt olvashatók elsősorban. Az összegzésekben megfogalmazott interpretációk kialakításakor Tóth-Matolcsi szerencsésen alkalmazta azt az általa több helyen is követendőnek tartott bibóí alapelvet, miszerint kerülni kell a kizárólagosságon alapuló értékítélete-

ket. Ezért a Bibó és Ravasz közti vitás kérdésekben nem valamelyik fél igazsága mellett kíván érvelni, hanem épp azt emeli ki, hogy az álláspontok jogosságát minden esetben csakis a szerzők előfeltevései, szempontrendszere és az erre épülő gondolati logikája szerint érdemes megítélni. Ennek alapján pedig a különböző értelmezések egymást termékenyen kiegészítő mivolta mellett foglal állást az igaz-

ság képviselőjének kisajátító magatartása helyett. Az életművek párhuzamos vizsgálatából fakadó újszerűsége mellett Tóth-Matolcsi László kötetének épp ez az eltérő értékrendek párbeszédét kereső látásmódja adja azt a többletet, mellyel hatékonyan képes hozzájárulni a két életmű újragondolásához.

BARANYAI NORBERT

Kipusztul, ahogy kérték?

Bene Éva: *Megdőlt az életfa*

mítoszrombolások
korában aligha le-
het csodálkozni azon, ha

KAIROSZ KIADÓ,
2006

a honfoglalók összesen
negyvenhárman (más
források szerint hatvan-

bármiféle, a közösségi gondolkodás és értékrend drasztikus megdőbentésén, felkavarásán munkálkodó okfejtés (tényfeltáró riport, elemző cikk, „nemes” publicisztika, netán elmélyült tanulmány) a mesterségesen keltett közönyön túl még többnyire szánakozó lesajnálással is találkozhat. Divat az „ugyan már...” kezdetű tudálékoskodó legyintés, a „magyar sérelmi politikára” (sic! – ??) hivatkozó, fölényes, nyeglén nagyképű (valójában vicsorgó gyűlöletet és erőteljes kisebbségi komplexusból táplálkozó, szűkítő, patológikus rettegést kompenzáló) kioktatás. Vagy mindennek a meg-megújuló kísérlete. És ha az ember már legalább harminc esztendeje (ráadásul az utóbbi másfél évtizedben sokkal koncentráltabban, felerősítetten) olyasfélét hall, hogy a török hódoltság másfél évszázada tulajdonképpen majdhogynem kisebbfajta áldás volt a magyarságnak (alig maradt egy falunk), a Habsburg-uralom elkerülhetetlen történelmi szükségesség volt (idegen elnyomás, amely ellen folyamatosan lázadt a nemzet), aligha lehetne csodálkozni azon, ha rövidesen arról kapnánk üdítően újszerű, friss felvilágosító információt, hogy Rákóczi szuahéli (esetleg szingaléz) származású volt,

négyen) voltak, és már 1956-ban sem sikerült a polgárháború során az árokbetemetés (bár ha a miniszteri főkedvenc Ságvári ezt megéri, nyilván minden másként alakul).

Mindezek fényében minden olyan munka, amely tudatos, kitervelt, kollektíven alkalmazott rosszakaratot tételez fel egy nép ellen: a legkevesebb, ha a nagy deheroizáló-mítoszromboló, tudatformáló-felvilágosító szellemi igyekezet közepette minimum az „újabb összeesküvés-elmélet” félcedulásoknak kijáró (le)minősítésével és elhessegető legyintésével számolhat. (És még jó, ha csak ennyivel.) Még hogy „indirekt népirtás”, pláne a magyarság ellen? Nacionalista fantazmagória, üldözési mánia, persze a „sérelmi politika” által vezérelten. (És ugyan ki is állhatna mögötte, hiszen tudvalevően az augusztus 20-ai tornádót is Orbán Viktor csinálta.)

Ilyen szörnyű dolgokban vétkes nagy írónk, Márai Sándor is. *A Mennyből az angyalban* azt írta: „Mért nem pusztult ki, ahogy kérték?”

Es hogy kik kérték, kik kérhették? Ugyanazok, akikről és akik ellen egy magyar orvosnő, Bene Éva könyve íródott, amelyhez Duray Miklós írt előszót. Ebben eyebek között

az olvasható, hogy ez a könyv azt vizsgálja, „milyen cselekvési, intézkedési, ideológiai, érdeki, erkölcsi, gazdasági, politikai, hatalmi, mediális, oktatási, verbális lehetőségei elemei vannak a közösség, a társadalom a nemzet tönkretételének”.

Írjuk le rögvest: a magyar nemzetpolitikában korszakos mű, rendkívüli súlyú és jelentőségű alkotás született, ami nemcsak páratlanul bátor és tisztességes, alapos, körültekintő és sugárzóan okos, de megrendítő szépségű is, akár a kétszer kettő józanságának Radnóti-féle hűvös hulláma. Bene Éva munkájában a magyarság elleni merényletkísérletnek, a nemzetrombolásnak két fő ága van, miként Duray Miklós is kiemeli: genetikai és társadalmi. Csakhogy a kötet szerkezeti-logikai felépítése igen meggyőző módon több egységre (fejezetre, érvényesítési területre) bontja az indirekt népirtás gigantikus műveletét. Érdemes ezen végigtekinteni.

Bene Éva koncepciójának alapja, hogy a pontosan definiált népirtás közvetlen cselekedetet határoz meg – azonban létezik indirekt népirtás is. Ennek módszereit taglalva fejti ki, hogy ide tartozik a népesség fizikai ellenállóképességének tudatos, kitervelt meggyengítése, ezen belül az életkörülmények romlásának előidézése vagy a népesség egészségi állapotának lerombolása és a népesség létszámcsökkentése a megfelelő körülmények, feltételek megszüntetésével éppúgy, mint a gazdasági, politikai függőség megteremtése, a honvédelem, a nemzeti hadsereg visszafejlesztése, a társadalmi önvédelmi rendszerek (család, vallás, eszmei-erkölcsi értékek) lejáratása és ellehetetlenítése vagy éppen a népesség lelki ellenállóerejének meggyengítése hit- és erkölcsrombolással, a nemzeti öntudat szívós és következetes, kitervelt elsorvasztásával, a szellemi-kulturális hanyatlás, a züllesztés előidézésével, az így keltett félelemmel, a jövő iránti bizonytalansággal.

Élethalálharc folyik tehát, s Bene Éva szemernyi kétséget sem hagy esélyeinket illetően. Sorra veszi, mennyire adottak a közvetett népirtás belső feltételei is, hiszen az alkalmaz-

kodás sokszor életmentő technikái is szinte végzetesen eltorzultak: a tájékozódás, a társas viselkedés, a hazához való kötődés („a területiális viselkedés”) zavarai, az értékrend felborulása, az életmód torzulásai, a deviancia tobzódása a védekezés zavaraihoz vezettek: a felismerésben, az ítélőképességben, a lehetséges rezisztenciák elégtelen, helytelen mivoltában. Mindezekből következik a könyörtelen, elkerülhetetlen konklúzió: a magyarság esetében nemzeti karakterváltozás történt, sajnos és az eddigiekből oly logikusan következő természetességgel negatív irányba. A szerző mondatai, aligha túlzás ezt állítani, szívbeemarkolóak: „A külső kényszer belső beletnyugvást, belső akaratlanságot fejlesztett ki. A vérszerződéssel megpecsételt önfeláldozó összefogás önző, pártos egyénieskedéssé silányult. Egymás ellen fordítottak bennünket: és a holló a hollónak megtanulta kivájni a szemét. A nagylelkű önzetlenség, áldozatkészség helyére szeretetlenség, irigység lépett: hangyányi előnyökért, egy kicsit nagyobb szelet kenyérért képessé váltunk a tülekedésre, elvetelenségre és köpönyөгforgatásra... Az egészséges nemzeti öntudat helyét a hasznosabb kozmopolitizmus, a nemes önérzet és bátorság helyét kisebbségi érzés, beletörődés, gyávaság, behódolásra való készség, megalkuvó szolgálalkúság és az áruló lakájok újgazdag kivagyisága foglalta el.” Bene Éva megidézi Szabó Dezsőt, aki már idestova 70 esztendeje leírta: „A magyar nép először az idegenekkel és az idegenséggel alkudott meg, aztán megalkudott az ellenséggel is.” És a *Megdőlt az életfa* legvégső következtetései egyikike: „Az indirekt népirtás módszerei által kiváltott, mélyreható, megrendítő változások között a magyar nemzeti jellem eltorzulása, minőségromlása kiemelkedő jelentőségű, mert fokozza a népességfogyást, mert az akaratgyenge, öntudatlan, megalkuvó birkanyáj korlátlanul terelhető, sőt, mintha célszalag volna előtünk, amit nekünk kell átszakítani, lelkesen és önfeledten vágtaunk a vágóhíd felé.”

Fél évszázad telt el dicsőséges '56-unk óta – kipusztulunk, ahogy kérték-kértek (tudják, merik, teszik)?

„A karakterváltozások azonban nem véglegesek” – nyit utat Bene Éva a nagyon is távoli, nagyon is halovány kontúrokkal rezgő reménység-látomás felé, s Ninive példájára hivatkozik a haragvó Úr a régi magyarok Öregistenének kiengesztelésére.

Az önmagunkkal való könyörtelen szembenézés, a kíméletlen és önszugesztíómentes önvizsgálat, meggyőződés, alapfeltétele

a kiengesztelésnek, ha nem éppen a nagybetűs Kezdeté. Ezzel a kötettel szerzője alighanem a legtöbbet tette, amit fajtájáért felelős szellemi ember napjainkban ebben a keservesen szépséges magyar világban tehet. Műve éles, tiszta fénnel ragyog át egy gyötrelmesen álságos ezredforduló több mint gyanús félhomályán. ✠

DOMONKOS LÁSZLÓ

A Hitel júniusi számának szerzői

<i>Ablonczy László</i> (1945) Budapest	<i>Fecske András</i> (1947) Budapest	<i>Serfőző Simon</i> (1942) Miskolc
<i>Balassa Zoltán</i> (1949) Kassa	<i>Gál Sándor</i> (1937) Kassa	<i>Somogyi János</i> (1928) Budapest
<i>Baranyai Norbert</i> (1978) Debrecen	<i>Lőkös István</i> (1933) Eger	<i>Süttö András</i> (†2006)
<i>Bónis Ferenc</i> (1932) Budapest	<i>Nagy Pál</i> (1924) Marosvásárhely	<i>Szóke Kálmán</i> (1946) Debrecen
<i>Cs. Nagy Ibolya</i> (1946) Debrecen	<i>Pelle János</i> (1950) Budapest	<i>Tornai József</i> (1927) Budapest
<i>Domonkos László</i> (1951) Budapest	<i>Pintér Lajos</i> (1953) Kecskemét	<i>Turczy István</i> (1957) Budapest